

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע **כי תצא תשע"ז**

לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוּ מֵאֲחִיו – מה הגבול?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיְבֹיֶךָ" (דברים כ"א ז) - מי שאמור לקבל את ההחלטה ולהוביל את העם למלחמה הוא המלך. עוצמה מסוג זה עלולה להביא את המנהיג לגאווה ורום לב. לכן, בפרשיית המלך שבפרשת שופטים, מזהירה התורה: "לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוּ מֵאֲחִיו ... לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל מְמַלְכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל" (שם י"ז כ).
אנו למדים מפסוק זה כי מועמד ראוי למלכות, רק בתנאי שלא ייפול בחטא הגאווה.
ננסה לבחון שאלה זו, תוך לימוד הפסוקים העוסקים בבחירתו של דוד, מתוך משפחת ישי.
לאחר ששאלו נכשל ונפסל, הקב"ה שלח את שמואל הרואה למשוך מלך חדש על ישראל. וז"ל הכתוב: "וַיֹּאמֶר יִקְנֶךָ אֵל שְׁמוּאֵל עַד מָתִי אֶתָּה מִתְאַבֵּל אֵל שְׁאוּל וְאֲנִי מֵאֲסִתִּיו מִמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל מֵלֵא מֵלֵא קִרְנֶךָ שֶׁמֶן וְלֶךָ אֲשַׁלְחֶךָ אֵל יִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי כִּי רְאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ" (שמואל א ט"ז א).
הביטוי מֵאֲסִתִּיו משמעותו כי שאול היה ראוי ואהוב ואיבד את מעמדו בעקבות המאורעות שקרו במלחמות כנגד הפלישתים והעמלקים.
לאחר ששמואל הנביא הגיע לביתו של ישי, המועמד הראשון שהוצג בפניו היה הבן הבכור, אליאב. שמואל עמד נפעם והכריז: "וַיֹּאמֶר אֶךָ יְנֻד יִקְנֶךָ מְשִׁיחוֹ" (שם ו) והסביר רש"י: "אך אמת הוא זה שהגון למלכות".
תגובתו של הקב"ה הייתה מאוד חריפה: "אַל תִּבְטֹ אֵל מִרְאֵהוּ וְאֵל גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאֲסִתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשִׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וַיִּקְנֶךָ יִרְאֶה לְלֵבָב" (שם ז). הביטוי כִּי מֵאֲסִתִּיהוּ מוכיח לכאורה, כפי שהסברנו, שאליאב היה ראוי ונדחה.
צריך להבין למה? ועוד יש לברר כיצד יתכן שמי שכונה בכתוב הרואה, יקבל ביקורת נוקבת דווקא בתחום זה?
(חז"ל הסבירו בשני כיוונים. עיינו פסחים סו ע"ב ובמדרש שמואל יט, ה. הראשונים צעדו בעקבותיהם וניסו לתרץ את הקושיות. לא נוכל במסגרת קצרה זו לדון בדבריהם, נעיר רק שאף אחד מן התירוצים, איננו מעוגן בפשט הכתובים כאן).
אחרי בקשת המחילה, נציע פירוש הנסמך על לשון הכתוב במקום.
הנחת היסוד שלנו היא כי לשמואל היה מבט נבואי על המציאות, ולכן בחן את המועמדות שלא על פי קריטריונים חיצוניים. לכן, ברור היה כי אליאב היה איש המעלה גם מבחינת תכונותיו הרוחניות ואישיותו הפנימית. זו הסיבה שהייתה הווא אמינא חזקה שהוא אכן המועמד הראוי. אבל, הקב"ה הסביר לרואה כי יש דברים שגם הוא לא יכול לראות. אכן, אליאב היה מועמד ראוי ובעל מעלה גבוהה מאוד. הבעיה הייתה שגם הוא חשב כך ולכאורה בצדק, שהרי היה לו על מה לסמוך. גבוהות לבו, שנשמכה על מעלותיו, היא זו שהכשילה אותו. הכתוב רומז על כך בדרך הבאה: "אַל תִּבְטֹ אֵל מִרְאֵהוּ וְאֵל גְּבוּהַ ... וַיִּקְנֶךָ יִרְאֶה לְלֵבָב". כלומר לבו של אליאב גבה בגלל שאכן היה גבוה מבחינה רוחנית ולא רק מבחינה גשמית.
הקב"ה לימד את הנביא שמואל ובאמצעות נבואתו גם אותנו, כי גם מועמד ראוי מכל הבחינות, כפי ששמואל הרואה ראה במבט פנימי ונוקב, שחושב את עצמו לראוי, באמת איננו ראוי.
לכן, דווקא דוד, שעליו נאמר: "עוֹד שְׂאֵר הַקֶּטָן" (שם יא), שאמר על עצמו: "וְאֲנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהלים כ"ב ז) הוא זה שנבחר ולא אחיו הגדול.

הבה נתפלל כי נזכה למנהיגים ראויים, שיזכרו כי הם ראויים כל עוד הם אינם חושבים שהם הראויים ביותר.

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז</p>

לע"נ בן ציון גרוסמן נלבי"ע כ"ג בתמוז תשע"ז
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

"לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך" (כב, א)

השבת אבדה

האם אדם חייב להתבטל מעבודתו או לזלזל בכבודו כדי לקיים מצות השבת אבדה?

האם מותר לקבל שכר על השבת אבדה?

מצותה. השבת אבדה לישראל מצות עשה, שנאמר כאן: לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים וגוי השב תשיבם לאחיך (רמב"ם גזלה ואבדה פי"א הי"א ע"פ בבא מציעא כו א). כל הרואה אבדת ישראל והתעלם ממנה והניחה, עובר בלא תעשה, שנאמר כאן: לא תראה את שור אחיך וגוי והתעלמת מהם (רמב"ם שם הי"א).

בחינם ובשכר. הרואה אבדה חייב להשיבה בחינם, אם הוא יושב בטל ממלאכה (תוס' בי"מ לא ב ד"ה אם וסח א ד"ה ונותן ע"פ בבא קמא נו ב; רא"ש פ"ב ס"י כח; טור ושולחן ערוך חושן משפט רסה א), כדרך שאסור לקבל שכר על כל מצוה שעושה (רמב"ן בתורת האדם שער הסכנה והביאו בטור יורה דעה ס"י שלו, ועי' חידושי חתם סופר בי"מ סח א). והאבן האזל (גזלה ואבדה פי"ב הי"ג) הוכיח ששכר טרחה מותר לו לקבל, כמו שכתב הרמב"ן (שם) לענין רופא במצות "השבת גופו" של אדם, וביאר שלא חייבה התורה להשיב אבדה בחינם אלא בטרחה קלה שאין הדרך לקחת עליה שכר.

אם היה עוסק במלאכתו, אינו חייב להניח מלאכתו ולהשיב אבדה (תוס' לא ב ד"ה אם; רא"ש פ"ב ס"י כח; טור ובי"י שם), וכן אמרו (בבא מציעא ל א וב): היתה מלאכה שלו מרובה משל חברו - שהפסד ביטול המלאכה שלו על ידי השבת אבדה מרובה על דמי האבדה (רש"י) - אינו חייב להשיב, שנאמר: אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן (דברים טו ד), שלך קודם לשל כל אדם, ופירוש הכתוב לא תביא עצמך לידי עניות (רש"י שם). ואפילו שתייהן שוות, או אפילו אם שלו מועטת, אינו חייב, שכיון שאינו יכול לבקש שכר בעד ההשבה יותר מפועל בטל, כמבואר להלן, לעולם שלו מרובה משל חברו (שיטה מקובצת שם ד"ה אלא). ומכל מקום כתב הסמ"ע (רסד ס"יק ב ובפרישה שם אות א ע"פ רש"י לג א ד"ה כל המקיים) שלא יורה אדם היתר לעצמו לומר לא אשיב האבדה ואעסוק בעסקי שלא אבוא לידי הפסד, שלא פטרה התורה אלא כשההפסד שלו מוכח וניכר.

הניח אבדתו והחזיר אבדת חברו, אין לו אלא שכרו הראוי לו (רמב"ם פי"ב הי"ג; טוש"ע רסד ג). כיצד, שטף נהר את חמורו ואת חמור חברו, שלו שוה מנה ושל חברו שוה מאתיים, והניח את שלו והציל את של חברו, אין לו אלא שכרו הראוי לו (משנה בבא קמא קטו ב; רמב"ם שם; טוש"ע שם), היינו כמה שאחר היה נוטל במלאכה זו (עי' סמ"ע ס"ק ז), ואם התנה עם הבעלים: אציל את שלך ואתה תתן לי דמי שלי, חייב לתת לו (משנה ב"ק שם; רמב"ם שם; טוש"ע שם).

הפטורים מהמצוה. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול - כגון שהיה חכם או זקן מכובד, שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו (רמב"ם פי"א הי"ג; טוש"ע רסג א) - הרי זה לא יטול (משנה כט ב; רמב"ם שם; טוש"ע שם), שאינו חייב להיטפל בהם (רמב"ם ושו"ע שם). וכן כל דבר שהוא מתבייש להחזירו (טור שם, ועי' רש"י במשנה שם: דבר שגנאי הוא לו וכו'), ואומד את דעתו אם הוא באופן שאילו היה שלו היה מחזירו לעצמו, כך חייב להחזיר בשל חברו, ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו, כך בשל חברו אינו חייב להחזיר (רמב"ם שם; טוש"ע שם). למדים הדבר מהכתוב כאן: לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת, ודרשו: "והתעלמת", פעמים שאתה מתעלם, כגון שהיה זקן ואינה לפי כבודו (ספרי שם; ברייתא בגמרא שם ל א ושם ב). והריטב"א (שבועות ל ב ובשיטה מקובצת בבא מציעא שם בשמו) והר"ן (בחידושי בי"מ לג א בשם הרמב"ן) פירשו "זקן" בחכמתו, "ואינו לפי כבודו" מפני חכמתו, אבל זקן או נכבד סתם, אינו חשוב לומר שאינו לפי כבודו, אלא או יטפל באבדה או יתן דמיה.

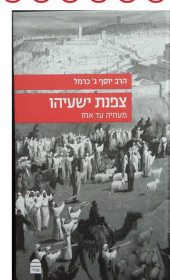
כתבו הרמב"ם (שם הי"ז) והשולחן ערוך (רסג ג): ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין, מחזיר את האבדה בכל מקום, אף על פי שאינו לכבודו, וביאר הבית יוסף (שם) שאין זה זלזול בכבוד התורה, כי אדרבה כבוד שמים הוא, שאין דרכו בכך והוא מטפל בשל חברו לפנים משורת הדין. אבל הרא"ש (שם ס"י כא מובא בטור שם רעב) חולק וסובר שאסור לו לזלזל בכבוד התורה, והרוצה לעשות לפנים משורת הדין, יוותר מממונו וישלם מכיסו (רמ"א בשו"ע רסג ג בשם יש חולקים). וכתב ערוך השולחן (רסג ד) שאם כבודו הוא מחמת דברים אחרים, שלא מחמת תורה, לדברי הכל יכול להחמיר על עצמו ולטפל בהשבת האבדה.¹

¹ מתוך ע' השבת אבדה, כרך יא, פרקים א, ז, ט

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. לקריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

Rome, Italy

רומא, איטליה

אדר א' תשנ"ב

פתיחת ברז העלולה להביא להפעלת משאבת לחץ חשמלית בשבת

שאלה

בשיעור תורה בהלכות שבת התעוררה שאלה שכמה וכמה נתקלים בה, והיא: כאן בבתיים יש לחץ מים נמוך, ומי שגר בקומה עליונה, נזקק למשאבה חשמלית שדרכה מגיעים המים לברז וכו'. כשפותחים את הברז, המשאבה מתחילה לעבוד. כיצד עלינו לנהוג בשבתות ובימים טובים?

תשובה

א. בעיה זו שעוררת, קיימת לכאורה בכל מערכת מים מודרנית המושפעת מן הצריכה, ומשום כך מופעלת בנקודה מסוימת (לפי מפלס גובה במגדל מים, בבריכה או לחץ) משאבת מילוי, אלא שבמערכת מים גדולה מקובל, לא לחשוש להפעלת המשאבה, וזאת משום שלפתיחת הברז הבודד השפעה מזערית בלבד והתוצאה המורגשת רק בעקבות הצטברות אלפי פתיחות ברזים. כמו כן, הסיכוי לפגוע בנקודה הקריטית הוא אפסי, ואם חישן נמצא בדיוק בקצה הגבול ואני פותח מים בבית - הרגישות איננה כה מידית¹.

ב. למתקן הגברת הלחץ הביתי כפי שתואר בשאלתך, יש - לפי הידוע לנו (בהתייעצות עם מכון צומ"ת) - מיכל קטן ביותר (פחות מ-10 ליטר). הסיכוי להפעלה מידית וישירה הוא איפוא גבוה ביותר², ולפיכך אסור השימוש במים בשבת. הספק היחידי שניתן לסמוך עליו, הוא שמא מישהו אחר בבנין קדם ופתח ברז, כך שהמשאבה נמצאת במצב פעולה, וכשאתה פותח את הברז בסמוך לו אחריו, אתה רק מאריך את זמן הפעולה, אך אינך מפעיל את המערכת מחדש, והרי זה מותר³. מכל מקום, מכיון שאין זה ספק של ממש אלא סבירות מועטת שבכל פעם שתפתח את הברז, יהיה זה בסמוך אחרי פתיחת הברז על ידי אחר, יש לומר שזהו "מתכוון", שהרי רצונו של כל דייר, שבשעה שהוא פותח את הברז, יזרמו אצלו מים, דבר הנעשה על ידי המשאבה, ועל כן נראה שאין להקל.

ג. עוד צד להקל מחומרת האיסור הוא שגם אם אתה אמנם מפעיל את המשאבה על ידי פתיחת הברז, סביר להניח שאין זה נעשה מיד אלא לאחר זרימת מים בכמות מסוימת, ולכן אין זה מעשה בידיים אלא גרמא שאינו אסור אלא מדרבנן⁴. על סמך הצדדים להקל המוזכרים נראה איפוא שיש להקל ולפתוח את הברז בשינוי⁵, וביחד עם זה לדאוג לפתרון של קבע כמוצע להלן בסעיף ג'.

ד. הפתרון שמכון צומ"ת מציע לבעיה זו, ואשר כבר בוצע במקומות מספר בארץ, הוא מנגנון "המשכת מצב" הפועל רק בשבת (על ידי הזזת מתג בערב שבת למצב "שבת") באופן הבא:

מדי 5 דקות (למשל) המשאבה מופעלת בכל מקרה למשך 2-3 שניות. גם אם צרכו מים והלחץ ירד, לא קורה דבר, ואולם בבוא מועד ההפעלה המחזורית הקבועה, המשאבה תמשיך לפעול עד למילוי המיכל. ניתן לרכוש מכשיר זה במחיר \$180 לערך ולחברו בשיטת "עשה זאת בעצמך", לפי תרשים חיבורים פשוט. כתובת המכון: "מכון צומ"ת", אלון שבות, גוש עציון, טל': ++972-2-9931342, פקס: ++972-2-9931889, zomet@netvision.net.il.

1 סברות אלה ועוד נאמרו בקשר לשאלת פתיחת מקרר ביתי וסגירתו המעלה בעיה דומה, שכן על ידי החדרת אויר חם יתכן שנפעיל את המקרר המכוון בוסת חום (טרמוסטט) לרגישות חום וקור, ואף על פי כן הותר הדבר לדעת רוב הפוסקים. עיין שו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ח סי' יב וח"י"ב סי' צב באורך), וכמו כן "משפטי עוזיאל" (מהדורת תנינא אורח חיים סי' לו) ו"ביע אומר" (ח"א אורח חיים סי' כא), "שמירת שבת כהלכתה" (פ"י, יב ובהערה לג בשם הגרש"ז אויערבך), ועיין דיון ארוך בזה ב"אנציקלופדיה תלמודית" (כרך יח, עמ' תרסד-תרסט). ומכל שכן בנדון דידן שהסבירות להפעלת המשאבה היא עוד יותר מועטת.

2 יש שסוברים, שבכל הפעלת מכשיר חשמלי יש משום איסור תורה - מכה בפטיש, עיין "משפטי עוזיאל" (ח"ב אורח חיים סי' לו אות ב), "עץ אפרים" (אורח חיים ח"א עמ' 68), וכן דעת מרן הגר"ש ישראלי. ואף לסוברים שזהו איסור דרבנן, עיין באורך ב"אנציקלופדיה תלמודית" (כרך יח עמ' קסג ואילך, שם עמ' תרנג ואילך) גם פסיק רישיה במלאכה דרבנן אסור בשבת, עיין שו"ע (אורח חיים סי' שיד) בדברי "מגן אברהם" (ס"ק ה) ועוד בנושאי כלים שם.

3 עיין ב"אנציקלופדיה תלמודית" (כרך ו עמ' תרנג סעיף ח), ועיין עוד לגבי המשכת מצב שמותרת לדעת רוב הפוסקים, ראה "ביע אומר" (ח"ג אורח חיים סי' יח אות א), "שמירת שבת כהלכתה" (פ"י, ג, כה הערה צ בשם הגרש"ז אויערבך), ובאורך עיין ב"אנציקלופדיה תלמודית" (כרך יח עמ' תרפב-תרפג).

4 עיין שו"ע (אורח חיים סי' רסה, סע' ד, בדברי רמ"א) ובדברי "מגן אברהם" (ס"ק י) ובנושאי כלים שם. ועיין "תחומין" (כרך ז עמ' 151-146) וב"אנציקלופדיה תלמודית" (כרך יח עמ' תשנז ואילך).

5 כדאשכחן במקום הפסד, שו"ע (אורח חיים סי' שלו, ט), והוא הדין למקום צורך גדול כנדון דידן.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מתפללים לרפואתם השלימה של:

הרב אביחי ניסן בן חיה	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דְּבָרָה	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
אורנית מרים בת דליה	יהושפט יחזקאל בן מילכה	ליליאן בת פורטונה
	יהבית יהודית בת תירצה	
	בתוך שאר חולי עם ישראל	